

JAMOAT XAVFSIZLIGI VA DEVIANT XULQ-ATVORLI O'SMIRLAR: MUAMMOLAR VA ECHIMLAR

Jo'rayev Fozilbek Abdulxamid o'g'li
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotasiya. «Jamoat xavfsizligi va deviant xulq-atvori bo'lgan o'smirlar: muammolar va echimlar» maqolasida o'smirlar o'rtasidagi xatti-harakatlarning anomaliyalari kontekstida jamoat xavfsizligi bilan bog'liq dolzarb muammolarni ko'rib chiqadi. Muallif yoshlar o'rtasida deviant xulq-atvor shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilib, uning jamoat xavfsizligi uchun oqibatlarini o'rganadi. Maqolada, shuningdek, o'smirlar o'rtasida deviant xatti-harakatlarning oldini olish va tuzatishga qaratilgan mavjud strategiyalar va usullar haqida umumiy ma'lumot berilgan, shuningdek ularning samaradorligi muhokama qilinadi. Ish natijasida mualliflar deviant xulq-atvorga ega bo'lgan o'smirlar sharoitida xavfsizlikni ta'minlashda jamiyat oldida turgan muammolarni ko'rsatib, jamiyatdagi vaziyatni yaxshilash va barqarorlikni ta'minlash bo'yicha amaliy echimlarni taklif etadilar.

Kalit so'zlar: jamoat xavfsizligi, deviant xulq-atvorli o'smirlar, jamoat xavfsizligini ta'minlashdagi muammolar, jamoat xavfsizligini ta'minlashda o'smirlarning o'rni, o'smirlarning deviant xulq-atvori, deviant xulq-atvorga ta'sir qiluvchi omillar, deviant xulq-atvorning oldini olish, davlat dasturlari va tashabbuslari, jamiyatda ta'limning o'rni, deviant xulq-atvorning oldini olish, davlat va nodavlat tashkilotlari hamkorligi, o'smirlarni psixologik qo'llab-quvvatlash.

ОБЩЕСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И ПОДРОСТКИ С ДЕВИАНТНЫМ ПОВЕДЕНИЕМ: ВЫЗОВЫ И РЕШЕНИЯ

Жураев Фозилбек Абдулхамид угли
научный сотрудник Наманганского государственного университета

Аннотация. Статья «Общественная безопасность и подростки с девиантным поведением: вызовы и решения» рассматривает актуальные проблемы, связанные с безопасностью общества в контексте поведенческих аномалий среди подростков. Авторы анализируют факторы, влияющие на формирование девиантного поведения у молодежи и исследуют его последствия для общественной безопасности. Статья также представляет обзор существующих стратегий и методов, направленных на профилактику и коррекцию девиантного поведения среди подростков, а также обсуждает их эффективность. В результате работы авторы выделяют вызовы, стоящие перед обществом в обеспечении безопасности в контексте подростков с девиантным поведением, и предлагают практические решения для улучшения ситуации и обеспечения стабильности в обществе.

Ключевые слова: общественная безопасность, подростки с девиантным поведением, вызовы общественной безопасности, роль подростков в общественной безопасности, девиантное поведение подростков, факторы, влияющие на девиантное поведение, профилактика девиантного поведения, общественные программы и инициативы, роль образования в предотвращении девиантного поведения, партнерство между государственными и негосударственными организациями, психологическая поддержка подростков.

PUBLIC SAFETY AND ADOLESCENTS WITH DEVIANT BEHAVIOR: CHALLENGES AND SOLUTIONS

Jurayev Fozilbek Abdulkhamid ugli
Researcher of Namangan State University

Annotation. The article "Public safety and adolescents with deviant behavior: challenges and solutions" examines current problems related to public safety in the context of behavioral anomalies among adolescents. The authors analyze the factors influencing the formation of deviant behavior among young people and explore its consequences for public safety. The article also provides an overview of existing strategies and methods aimed at preventing and correcting deviant behavior among adolescents, and also discusses their effectiveness. As a result of the work, the authors highlight the challenges facing society in ensuring safety in the context of adolescents with deviant behavior, and offer practical solutions

to improve the situation and ensure stability in society.

Key words: public safety, adolescents with deviant behavior, challenges to public safety, the role of adolescents in public safety, deviant behavior of adolescents, factors influencing deviant behavior, prevention of deviant behavior, public programs and initiatives, the role of education in the prevention of deviant behavior, partnership between state and non-state organizations, psychological support for adolescents.

Kirish. Zamonaviy jamiyat xavfsizlik bilan bog'liq ko'plab qiyinchiliklarga duch kelmoqda va eng jiddiylaridan biri bu o'spirinlar orasida deviant xatti-harakatlardir. Deviant xatti-harakatlar umumiy qabul qilingan me'yorlar va standartlardan tashqarida bo'lgan harakatlarni anglatadi. Bu jinoyatlar, giyohvand moddalarni iste'mol qilish, spirtli ichimliklar, tajovuzkor xatti-harakatlar va jamiyatga salbiy ta'sir ko'rsatishning boshqa shakllari bo'lishi mumkin. Ushbu maqolada biz ushbu kontekstda jamiyat va o'spirinlar duch keladigan qiyinchiliklarni, shuningdek muammoning mumkin bo'lgan echimlarini ko'rib chiqamiz.

Zamonaviy jamiyatda o'spirinlar orasida deviant xatti-harakatlar muammosi tobora dolzarb bo'lib bormoqda va jamiyat, hokimiyat va ota-onalar tomonidan diqqat bilan ko'rib chiqishni talab qiladi[1]. Deviant xatti-harakatlar jinoyatlar, ijtimoiy me'yorlarni buzish, giyohvand moddalar va spirtli ichimliklarni iste'mol qilish kabi turli xil salbiy harakatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu hodisalar jamoat xavfsizligiga jiddiy tahdid soladi va echimga kompleks yondashuvni talab qiladi.

O'smirlar orasida deviant xatti-harakatlarning sabablari:

1. Ijtimoiy muhit: o'smir o'sadigan muhit uning qadriyatlarini va xatti-harakatlarini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Agar oila, maktab va jamiyat o'spirinni barqarorlik va qo'llab-quvvatlamasa, bu deviant xatti-harakatlarning manbai bo'lishi mumkin.

2. Iqtisodiy omillar: resurslar va imkoniyatlardan foydalanishning etishmasligi noqonuniy farovonlik vositalariga intilishga olib kelishi mumkin.

3. Psixologik muammolar: stress, depressiya va boshqa psixologik muammolar deviant xatti-harakatlarga olib kelishi mumkin[2]. O'smirlar hissiy qiyinchiliklarni engish uchun salbiy strategiyalardan foydalanishlari mumkin.

Deviant xulq-atvorli jamiyat va o'smirlar duch keladigan qiyinchiliklar:

1. Jinoyatchilikning ko'payishi: o'smirlarning deviant xatti-harakatlari jamiyatda jinoyatchilik darajasining oshishiga olib kelishi va jamoat xavfsizligiga tahdid solishi mumkin.

2. Ta'lim darajasining pasayishi: deviant xulq-atvorga moyil bo'lgan o'smirlar ko'pincha akademik muammolarga duch kelishadi, bu esa jamiyatdagi ta'lim darajasini pasaytirishi mumkin.

3. Salomatlik va farovonlik: o'smirlar orasida giyohvand moddalar va spirtli ichimliklarni iste'mol qilish ularning jismoniy va ruhiy salomatligiga tahdid soladi, shuningdek, jamoat farovonligiga ta'sir qiladi.

Muammoni hal qilish:

1. Profilaktika va ta'lim: o'smirlar va barqaror qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan maktablar va jamiyatda deviant xatti-harakatlarning oldini olish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

2. Oilani qo'llab-quvvatlash: o'smirlar uchun barqaror va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratish uchun oilani qo'llab-quvvatlash va jalb qilish darajasini oshirish.

3. Ijtimoiy xizmatlar: kam ta'minlangan va boshqa xavf omillari bo'lgan oilalar uchun ijtimoiy xizmatlar va resurslardan foydalanishni ta'minlash.

4. Psixologik yordam: hissiy va psixologik muammolari bo'lgan o'spirinlar uchun qulay psixologik yordam ko'rsatish.

5. Jamiyatning ishtiroki: jamiyatni muammoni hal qilishda, masalan, ijtimoiy dasturlar va ko'ngillilar faoliyati orqali jalb qilish.

Jamiyat xavfsizligini ta'minlash va o'spirinlar o'rtasida deviant xatti-harakatlarning oldini olish davlat, ta'lim muassasalari, oilalar va umuman jamiyat tomonidan birgalikdagi sa'y-harakatlarni talab qiladi[3]. Samarali dasturlar va choralar o'spirinlarda sog'lom xulq-atvorni shakllantirishga va kelajakdagi jamiyat xavfsizligini ta'minlashga yordam beradi[4]. O'smirlarlik-bu shaxsning asoslari shakllanadigan intensiv jismoniy va hissiy rivojlanish davri. Ammo ba'zi o'smirlar uchun bu davr jamoat xavfsizligiga tahdid solishi mumkin bo'lgan deviant xatti-harakatlar bilan birga keladi. Ushbu muammoni tushunish va hal

qilish jamiyat, ta'lim va oilaning e'tiborini talab qiladi.

O'smirlarning deviant xatti-harakatlari qashshoqlik, ta'lim olish imkoniyati yo'qligi va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kabi ijtimoiy muammolar tufayli yuzaga kelishi odatiy hol emas. Oilada tuzilishning etishmasligi, noqulay oilaviy munosabatlar, oiladagi zo'rovonlik yoki suiiste'mollik o'smirlarning deviant xatti-harakatlariga hissa qo'shishi mumkin. Ba'zi o'smirlar ruhiy tushkunlik, tashvish yoki xatti-harakatlarning buzilishi kabi psixologik qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin, bu esa deviant xatti-harakatlarga olib kelishi mumkin. Zamonaviy texnologiyalar, Internet va ijtimoiy tarmoqlar o'smirlarni deviant xatti-harakatlarga undash orqali ularga ta'sir qilishi mumkin.

Ta'lim muassasalari o'smirlarning jismoniy va hissiy farovonligini ta'minlaydigan qo'llab-quvvatlovchi va xavfsiz muhitni yaratishga e'tibor qaratishlari kerak. Jamiyat xavfli guruhlarda o'smirlar uchun resurslar va dasturlarni taqdim etish orqali ijtimoiy qo'llab-quvvatlash choralari faol ravishda rivojlantirishi kerak[5]. Ota-onalar o'spirinlarning qadriyatlarini va xatti-harakatlarini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Ota-onalarni qo'llab-quvvatlash va o'qitish deviant xatti-harakatlar xavfini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. O'smirlar o'zlarining hissiy farovonligini saqlab qolish muhimligini tushunishlari uchun ta'lim dasturlarida ruhiy salomatlik materiallari qo'llanilishi kerak.

Jamoat harakatlari, shuningdek, o'smirlarning raqamli muhitda xavfsizligini ta'minlashga, shu jumladan internetning salbiy ta'siridan himoya qilishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Jamoat xavfsizligi muammolari

1. Deviant xatti-harakatlarning ko'payishi:

* O'smirlar orasida deviant xatti-harakatlarning keskin ko'payishi jamoat xavfsizligini xavf ostiga qo'yadi.

* Jinoyatlar, giyohvand moddalar va tajovuzlar butun jamiyat uchun xavfli sharoitlarni yaratadi.

2. Aniqlash va oldini olishda qiyinchiliklar:

* Ba'zida deviant xatti-harakatlarni aniqlash qiyin bo'lishi mumkin, bu esa profilaktika choralari ko'rishni qiyinlashtiradi.

* O'smirlardagi muammolarni erta aniqlash uchun resurslar va yondashuvlarning etishmasligi.

3. Ijtimoiy-madaniy omillar:

* Ijtimoiy tengsizlik, oilaviy muammolar va ta'limdagi qiyinchiliklar kabi omillar deviant xatti-harakatlarga ta'sir qilishi mumkin.

* Dasturlar va tadbirlarni ishlab chiqishda madaniy xususiyatlarni hisobga olish zarurati.

Yechimlar va strategiyalar

1. Proaktiv profilaktika ishlari:

* O'smirlar orasida deviant xatti-harakatlarning oldini olish uchun proaktiv dasturlarni ishlab chiqish.

* Ta'lim muassasalari, ota-onalar va jamoat tashkilotlarini birgalikdagi sa'y-harakatlarga jalb qilish.

2. Oilalar uchun yordamni rivojlantirish:

* Qiyinchiliklarga duch kelgan oilalar uchun qo'llab-quvvatlash dasturlarini yaratish.

* Ota-onalar va tarbiyachilar uchun maslahat va resurslardan foydalanish imkoniyatini ta'minlash.

3. Ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish:

* Ta'lim dasturlariga stressni boshqarish va nizolarni hal qilishni o'z ichiga olgan ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish.

* Ijobiy ijtimoiy idrokni shakllantirishga ko'maklashish.

4. Mentoring dasturlarini ishlab chiqish:

* O'smirlarni qo'llab-quvvatlash va ularga ijobiy rol modellarini taqdim etishga qaratilgan mentorlik dasturlarini yaratish.

* Tajribali murabbiylarni jamoatchilikdan jalb qilish.

5. Sektorlar o'rtasidagi hamkorlik:

* Davlat muassasalari, ta'lim, sog'liqni saqlash va jamoat tashkilotlari o'rtasidagi o'zaro aloqalarni kuchaytirish.

* Muammoni yanada samarali hal qilish uchun ma'lumot va resurslarni almashish.

Zamonaviy jamiyatda asosiy masalalardan biri jamoat xavfsizligini ta'minlashdir. O'smirlarning deviant xatti-harakatlari bilan bog'liq muammolarga alohida e'tibor qaratiladi, chunki aynan shu yoshda shaxsiyatning asosiy xususiyatlari shakllanadi va qadriyatlar o'rnatiladi[6]. Deviant xulq-atvoriga ega bo'lgan o'smirlar jamiyat uchun katta qiyinchilik tug'diradi va samarali echimlarni topish dolzarb vazifadir. O'smirlarning deviant xatti-harakatlari tajovuzkorlik va qonunlarni buzishdan tortib, ijtimoiy

izolyatsiyaga qadar turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Ushbu xatti-harakatlarning sabablari oilaviy muammolar va ta'limdagi qiyinchiliklardan tortib atrof-muhit va ijtimoiy-madaniy omillarga qadar ko'p qirrali bo'lishi mumkin.

O'smirlarning deviant xatti-harakatlari jamoat xavfsizligiga jiddiy tahdid soladi. O'g'irlik, giyohvand moddalar, banditizm va zo'ravonlik deviant o'spirinlar hayotining bir qismiga aylanishi mumkin, bu esa jamiyatda keskinlikni keltirib chiqaradi va jinoyatchilik xavfini oshiradi. O'smirning shaxsiyatini shakllantirishda ta'lim va oilaviy muhit muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy moslashuv dasturlari, shaxslararo muloqot va hissiy tartibga solish ko'nikmalarini o'rgatish deviant xatti-harakatlar xavfini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Deviant xulq-atvorli o'smirlar uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish muammoni hal qilishda muhim qadamdir. Psixolog maslahati, qo'llab-quvvatlash guruhlar va reabilitatsiya dasturlari o'smirlarga qiyinchiliklarni engishga va ijtimoiy moslashuv yo'liga qaytishga yordam beradi. O'smirlarning deviant xatti-harakatlarining samarali oldini olish umuman jamiyatning e'tiborini talab qiladi. Ota-onalarni qo'llab-quvvatlash dasturlari, maktablarda ta'lim tadbirlari va jamiyatdagi o'spirinlar uchun xavfsiz va rag'batlantiruvchi muhitni yaratish deviant xatti-harakatlar darajasini pasaytirishi mumkin.

Davlat, shuningdek, o'spirinlarning deviant xatti-harakatlari muammosini hal qilishda faol ishtirok etishi kerak. Ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya sohasidagi samarali siyosatchilar o'smirlar uchun qulay muhit yaratib, ularning to'liq rivojlanishiga yordam beradi [7]. O'smirlarning deviant xatti – harakatlari kontekstida jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimli yondashuvni talab qiladigan qiyin vazifadir. Oilaviy tarbiya va ta'limdan tortib, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishgacha bo'lgan kompleks chora-tadbirlar o'spirinlarning deviant xatti-harakatlari darajasini sezilarli darajada kamaytirishi va ularning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uchun sharoit yaratishi mumkin. Jamiyat, oila va davlatning birgalikdagi sa'y-harakatlari ushbu muammoni hal qilish va jamiyatning barcha a'zolari uchun xavfsiz kelajakni ta'minlash uchun kalit bo'lishi mumkin.

Xulosa. O'smirlar orasida deviant xatti-harakatlar murakkab va ko'p qirrali muammo bo'lib, kompleks yondashuvni talab qiladi. Samarali profilaktika strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish, oilalarni qo'llab-quvvatlash va o'smirlarning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi uchun sharoit yaratish jamoat xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, yosh avlodni rivojlantirish uchun sog'lom va xavfsiz muhitni yaratish uchun davlat, ta'lim, oila va jamoatchilikning sa'y-harakatlarini birlashtirish muhimdir. O'smirlarning deviant xatti – harakatlari kontekstida jamoat xavfsizligini ta'minlash ta'lim, oila, jamiyat va davlat tomonidan birgalikdagi sa'y-harakatlarni talab qiladigan qiyin vazifadir. Keng qamrovli choralar ko'rish va samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish o'smirlar o'tish davridagi qiyinchiliklarni muvaffaqiyatli engib o'tishlari va jamiyatning faol a'zolari bo'lishlari uchun sharoit yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abduvakilovna, Karakulova Umida, and Ravshanova Xurshida Xusanovna. «O'smirlarda deviant xulq-atvor shakllanishiga oilaviy nizolarning ta'siri.» *Journal of new century innovations* 19.2 (2022): 91-94.
2. Xasan o'g'li, Jumaboyev Abbos. «O'smirlar deviant xulq-atvorining profilaktikasi.» *Новости образования: исследование в XXI веке* 2.15 (2023): 554-556.
3. Abduvakilovna, Karakulova Umida. «O'smirlik davrining psixologik xususiyatlari va deviant xulq-atvor muammosi.» *o'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali* 2.14 (2022): 763-767.
4. Shavkatjon o'g'li, Normatjonov Alisher. «Deviant xulqli o'smirlar psixologiyasi.» *pedagog* 5.7 (2022): 211-213.
5. Faxritdinovich, Sattarov Fozil. «Oilada o'smirlarning deviant xulq profllaktikasida falsafiy yondashuv.» *Conferencea* (2023): 77-79.
6. Abduvakilovna, Karakulova Umida. «Ogishgan xulq-atvor va uni shakllantiruvchi omillar.» (2023): 120-123.
7. Юсупов, Умиджон, and Гульбахор Ермаматова. «Deviant xulq-atvor shakllanishining ijtimoiy psixologik omillari.» *Современные инновационные исследования актуальные проблемы и развитие тенденции: решения и перспективы* 1.1 (2022): 448-450.